

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และขอนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. รูปแบบการจัดกิจกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. วิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
5. ตัวบ่งชี้ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. เทคนิควิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ
8. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กับการปฏิรูปการเรียนรู้
9. ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มีนักการศึกษาและบุคคลต่าง ๆ ให้ความหมาย ดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 11) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นวลจิตต์ เขวกีรติพงศ์ (2542 :16) ให้ความหมายว่า การสอนให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การสอนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Participation) กับปรัชญาเบื้องต้นของการจัดการศึกษาที่ว่า ต้องจัดให้นักเรียนได้พัฒนาครบทั้งสี่ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ดังนั้นการสอนแบบให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางจึงต้องจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งสี่ด้าน

ชนาธิป พรกุล (2543 : 50) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด การค้นคว้า การทดลอง การสรุปเป็นความรู้โดยตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนจะเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้วางแผน จัดการชี้แนะและอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงหมายถึง การจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

กรมวิชาการ (2543 :6) ให้ความหมายว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง และเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

2. รูปแบบการจัดกิจกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด หรือการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถจัดได้หลายรูปแบบด้วยกัน แต่มีรูปแบบหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและถ่ายทอดการนำไปปฏิบัติ คือ รูปแบบของชิปปา (CIPPA MODEL)

ของ ดร.ทิตินา แชนมณี ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้ (กรมวิชาการ. 2543 : 7)

C มาจากคำว่า Construct ซึ่งหมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวคิดของการ สรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) กล่าวคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเป็นกิจกรรม ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเกิดการ เรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง การที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความรู้ด้วยตนเองนี้ เป็น กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction ซึ่งหมายถึง การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลและแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation ซึ่งหมายถึง การให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกาย โดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการพัฒนาตนเอง เป็นต้น การเรียนรู้กระบวนการเป็นสิ่งที่สำคัญ เช่นเกี่ยวกับการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญาอีกทางหนึ่ง

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแต่เพียงการสอนเนื้อหาสาระให้ผู้เรียนเข้าใจ โดยขาดกิจกรรมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ จะทำให้ผู้เรียนขาดการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้นี้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมในด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลาย ๆ ด้าน ขึ้นอยู่กับลักษณะของสาระและกิจกรรมที่จัด

แนวคิดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด หรือการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแบบชิปปา (CIPPA) ดังกล่าวนี้อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด หรือการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแบบประสาน 5 แนวคิดหลัก เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ได้มาจากการประสานแนวคิดหลักที่เป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังนี้

1. การสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism)
2. กระบวนการกลุ่มและการเรียนแบบร่วมมือ (Group Process and Cooperative Learning)
3. ความพร้อมในการเรียนรู้ (Learning Readiness)

4. การเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning)
5. การถ่ายโอนความรู้ (Transfer of Learning)

3. วิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

วิธีสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีหลายวิธี แต่ละวิธีมีจุดเด่น จุดด้อย ตลอดจนข้อจำกัดในการเสริมสร้างประสบการณ์ ทักษะ และคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ครูผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ และเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา ผู้สอนต้องทราบ ความแตกต่างระหว่างเทคนิคการสอน วิธีการสอน และแนวคิดทฤษฎีที่เป็นมาของวิธีสอนแบบต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการเลือกใช้ได้หลากหลายสอดคล้องเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ขอยกตัวอย่างวิธีสอนบางวิธี ดังนี้

3.1 วิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)

เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้สื่อประสมและกระบวนการกลุ่ม ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจากโปรแกรมการสอนที่จัดไว้ในชุดการสอน นักเรียนจะทำกิจกรรมให้ครบทุกศูนย์ภายใต้การดูแลของครู ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน

ลักษณะที่สำคัญของวิธีสอนแบบนี้ จะนำเนื้อหาในบทเรียนมาแบ่งเป็นส่วน ๆ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ทีละหน่วย ซึ่งลักษณะสำคัญ การเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้มีดังต่อไปนี้

3.1.1 เป็นการจัดการเรียนการสอนให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

3.1.2 เป็นวิธีการที่ทำให้นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้ไปทีละน้อยตาม

ความเหมาะสม

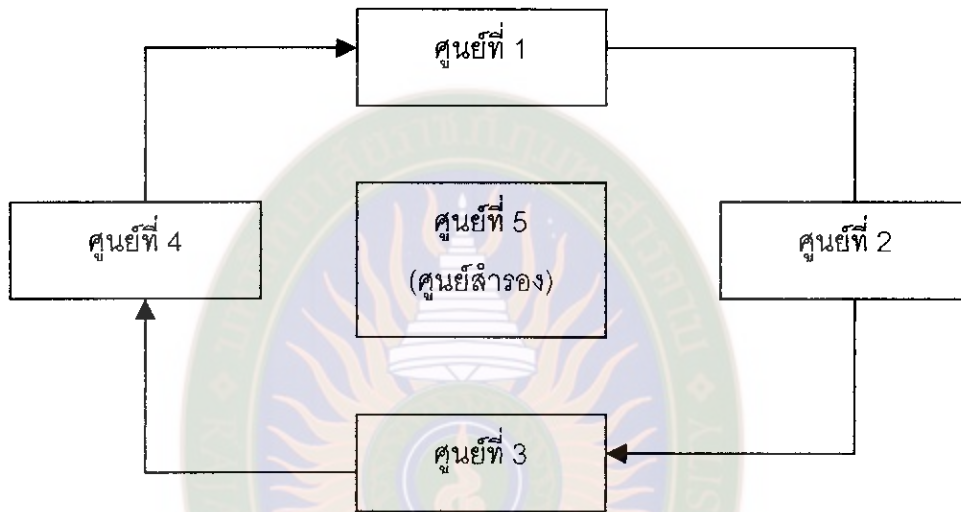
3.1.3 ครูให้คำปรึกษาและแนะนำหลักและวิธีการต่าง ๆ ในการเรียนรู้แบบศูนย์การเรียนรู้

3.1.4 ครูจัดเตรียมเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน ตลอดจนการวัดผลให้พร้อมมูล เพื่อจะใช้สอนแบบศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นปัจจัยในการเรียนรู้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์

3.1.5 นักเรียนจะทราบผลการเรียนทันทีหลังจากที่เรียนจบศูนย์ ถ้าเป็นผลแห่งความพึงพอใจก็จะเกิดกำลังใจ แต่ถ้าเป็นผลที่ยังไม่พอใจก็จะปรับปรุงให้ดีขึ้น

3.1.6 เป็นการเรียนที่ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายเพราะเด็กต้องเรียนรู้
แข่งกับเวลา

แผนภูมิที่ 1 แผนผังการจัดห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้

ที่มา : ละดา ดอนหงษา. 2543 : 23

ในการสอนแต่ละศูนย์จะมีสิ่งสำคัญ 3 ประการคือ

- 1) เนื้อหาจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอน จะแบ่งเนื้อหาออกเป็นเรื่อง ๆ ซึ่งแต่ละเรื่องจะมีสื่อการสอน และกิจกรรมไว้ให้นักเรียนได้ปฏิบัติ โดยจะแตกต่างกันไปตามเนื้อหาในแต่ละเรื่องหรือแต่ละหัวข้อ
- 2) สื่อการสอน จัดอยู่ในรูปของชุดการสอน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ บัตรคำ บัตรรูปภาพ บัตรอ่านประกอบรูปภาพ แผนภูมิ แบบเรียนสำเร็จรูป เทปสไลด์ และหนังสือ เป็นต้น
- 3) บัตรคำสั่ง เป็นแผ่นกระดาษ หรือพลาสติกแข็ง ขนาด 6 X 8 นิ้ว มีคำอธิบายการดำเนินกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติตาม

ขั้นตอนในการสอน

- 1) ครูควรทำข้อตกลงกับนักเรียนทั้งชั้นก่อนในลักษณะของวิธีเรียนและการปฏิบัติกับเวลาความรับผิดชอบ
- 2) แต่ละกลุ่มเข้าศึกษาประจำศูนย์ ฉะนั้นขั้นตอนนี้จะมีกลุ่มนักเรียนทุกศูนย์ให้หัวหน้ากลุ่มหยิบบัตรคำสั่ง และนักเรียนแต่ละคนหยิบเครื่องเขียน แล้วคอยปฏิบัติกิจกรรมตามบัตรคำสั่ง
- 3) เมื่อครบหนึ่งหน่วยเวลา ครูบอกให้เปลี่ยนศูนย์ตามลำดับที่ไม่สับสนซึ่งตกลงกันไว้แต่แรกแล้ว สำหรับพวกที่เวลาเหลืออาจเข้าศูนย์สำรองก่อนโดยไม่ต้องคอยเพื่อเพิ่มพูนความรู้พิเศษที่ได้จัดเตรียมไว้ให้เมื่อศึกษาจนครบศูนย์แล้ว ก็จัดการสอนโดยพบปะกันหมดเหมือนตอนแรกแล้วมีการอภิปรายซักถามหรือเสนอรายงานแล้วแต่จะกำหนดให้เหมาะสม

สำหรับเครื่องมือที่ใช้เขียนยกเว้นกระดาษที่แต่ละคนใช้จดบันทึก เมื่อเสร็จกระบวนการเรียนแล้วต้องเก็บเข้าที่ประจำศูนย์

ข้อดี และข้อจำกัด

ข้อดี

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีโอกาพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองตามอัธยาศัย
2. ฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่มคณะ
3. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์
4. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
5. ช่วยลดปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนได้
6. สามารถใช้กับกลุ่มผู้เรียนจำนวนมาก

ข้อจำกัด

1. ต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการสร้างชุดการสอน
2. ความรู้ที่ได้จากชุดการสอนอยู่ในวงจำกัด
3. ไม่เหมาะกับเนื้อหาบางวิชา เช่น วิชาที่ปฏิบัติแล้วอาจเกิดอันตราย
4. ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะในการจัดทำชุดการสอน
5. การให้ผู้เรียนหมุนเวียนกันในแต่ละศูนย์ อาจไม่เป็นที่พอใจตามลำดับ

ชั้นของหลักสูตร

6. ไม่เหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องสอนไปตามลำดับความยากง่าย

3.2 วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry Method)

เป็นวิธีสอนที่ฝึกให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้ โดยใช้กระบวนการทางความคิดหาเหตุผล จะค้นพบความรู้ หรือแนวทางแก้ปัญหาที่ถูกต้องด้วยตนเอง โดยผู้สอนตั้งคำถามประเภทกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิด หาวิธีการแก้ปัญหาได้เอง และสามารถนำมาแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

ขั้นตอนในการสอน

วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนนี้ ดร.วีรยุทธ วิเชียรโชติ ได้พยายามนำมาปรับปรุงเสียใหม่ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสังเกต (Observation) นักเรียนสังเกตสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมอันเป็นปัญหา พยายามนำความคิดรวบยอดเดิมมาแปลความหมาย ทำความเข้าใจจัดโครงสร้างความคิดในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพการณ์อันเป็นปัญหานั้น

ขั้นที่ 2 การอธิบาย (Explanation) นักเรียนจัดโครงสร้างความคิด ตั้งสมมติฐาน เพื่ออธิบาย คิดบททวนหรือความเข้าใจปัญหานั้น ๆ ให้ชัดเจน เปลี่ยนแปลงโครงสร้างความคิดหลาย ๆ รูปแบบเพื่ออธิบายทำความเข้าใจปัญหา

ขั้นที่ 3 การทำนาย (Prediction) เมื่อจัดโครงสร้างความคิดหลาย ๆ รูปแบบหรืออธิบายปัญหาแล้วมองเห็นแนวทาง มีความเข้าใจ สามารถทำนายหรือพยากรณ์ได้ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ผลจะเป็นอย่างไร อะไรจะเกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 การนำไปใช้และสร้างสรรค์ (Control and Creativity) สามารถทำความเข้าใจได้ แก้ปัญหาได้ สามารถคิดกว้างไกลออกไปในการใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง คิดสร้างสรรค์นำไปใช้ในสภาพการณ์ต่าง ๆ ไม่จำกัดอยู่เพียงแต่การแก้ปัญหาได้ หรือพอใจเพียงแต่การแก้ปัญหาได้เท่านั้น

การสอนแบบสืบสวนสอบสวน ก้าวไกลกว่าการสอนแบบวิทยาศาสตร์ในลักษณะที่คิดไกลไปถึงการใช้ประโยชน์ต่อไปด้วย ไม่จำกัดเฉพาะแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

1. ส่งเสริมให้นักเรียนใช้ความคิดและสติปัญญาของตนเองอย่างอิสระ
2. ทำให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต มีเหตุผล ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ โดยไม่ตรวจสอบเสียก่อน

ข้อจำกัด

1. ไม่เหมาะสมกับเนื้อหาบางวิชาและเสียเวลาในการสอนมาก

3.3 วิธีสอนแบบทดลอง (Laboratory Method)

เป็นวิธีสอนที่ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจนเกิดความรู้ความเข้าใจ เพื่อพิสูจน์ ข้อเท็จจริง พิสูจน์สมมติฐาน หรือค้นพบข้อความต่าง ๆ

ขั้นตอนในการสอน

ขั้นตอนของการสอนแบบทดลองมี 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นทำให้เกิดความเข้าใจและแรงจูงใจ ครูเสนอแนะสิ่งที่จะทำการทดลอง อธิบายให้นักเรียนเข้าใจในวิธีการทดลอง แจกคำแนะนำ หรือคู่มือในการทดลอง
2. ขั้นทำการทดลอง นักเรียนทุกคนอาจทำการทดลองในปัญหาเดียว หรือแตกต่างกันก็ได้ การทดลองจะกินเวลาเท่าไรย่อมแล้วแต่ลักษณะของการทดลองนั้น ๆ
3. ขั้นเสนอผลการทดลอง หลังจากทดลองหรือเมื่อทดลองใกล้เสร็จ นักเรียนต้องมารวมกันเพื่ออธิบายถึงวิธีการที่จะเสนอผลของการทดลองว่าจะทำอย่างไร ซึ่งอาจทำได้โดยวิธีการดังนี้

3.1 อธิบายถึงธรรมชาติและความสำคัญของปัญหาแต่ละกลุ่มหรือแต่ละเรื่องที่ทำกรทดลอง

3.2 รายงานข้อมูลหรือข้อค้นพบที่รวบรวมได้

3.3 แสดงตัวอย่างที่เป็นวัสดุหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่ได้จากผลงาน

3.4 แสดงนิทรรศการผลงานด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งการอธิบายประกอบ

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

1. ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ขณะลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
2. เป็นการเรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสหลายด้าน

3. ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน เนื่องจากเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
4. ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ด้วยตนเอง
5. ผู้เรียนเกิดความสุข ตื่นเต้นกับการทดลอง ทำให้บทเรียน น่าสนใจยิ่งขึ้น

ข้อจำกัด

1. สิ้นเปลืองวัสดุอุปกรณ์
2. ใช้เวลาในการสอนมาก

3.4 วิธีสอนแบบโครงการ (Project Method)

วิธีสอนแบบโครงการเป็นการสอนที่ให้นักเรียนเป็นหมู่หรือรายบุคคลได้วางโครงการและดำเนินงานให้สำเร็จตามโครงการนั้น นับว่าเป็นการสอนที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง เด็กจะทำงานนี้ด้วยการตั้งปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหาด้วยการลงมือทำจริง เช่น กิจกรรมโครงการวิทยาศาสตร์

ขั้นตอนในการสอน

1. **ขั้นกำหนดความมุ่งหมาย** เป็นขั้นกำหนดความมุ่งหมาย และลักษณะโครงการโดยตัวนักเรียน ครูจะเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนตั้งความมุ่งหมายของการเรียนว่าเราจะเรียนเพื่ออะไร
2. **ขั้นวางแผนหรือวางโครงการ** เป็นขั้นที่มีคุณค่าต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก คือ นักเรียนจะช่วยกันวางแผนว่าทำอย่างไร จึงจะบรรลุถึงจุดหมาย จะใช้วิธีการใดในการทำกิจกรรมแล้วจึงทำกิจกรรมที่เหมาะสม
3. **ขั้นดำเนินการ** เป็นขั้นลงมือกระทำกิจกรรมหรือลงมือแก้ปัญหา นักเรียนเริ่มงานตามแผนโดยทำกิจกรรมตามที่ตกลงใจแล้ว ครูคอยส่งเสริมให้นักเรียนได้กระทำตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ให้นักเรียนคิดและตัดสินใจด้วยตนเองให้มากที่สุดและควรชี้แนะให้นักเรียนรู้จักวัดผลการทำงานเป็นระยะ ๆ เพื่อการทำกิจกรรมจะได้ลุล่วงไปด้วยดี
4. **ขั้นประเมินผล** หรืออาจเรียกว่าขั้นสอบสวนพิจารณาให้นักเรียนทำการประเมินผลว่ากิจกรรมหรือโครงการที่ทำนั้นบรรลุผลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่มีข้อบกพร่องอย่างไรและควรแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างไร

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

1. นักเรียนมีความสนใจเพราะได้ลงมือปฏิบัติจริง ๆ
2. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานอย่างมีแผน และให้รู้จักประเมินผลงานของตนเอง
3. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตามวิถีธรรมชาติ และให้มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ฝึกให้นักเรียนได้รู้จักแก้ปัญหาเพื่อเตรียมที่จะเผชิญสภาพสังคมจริง ๆ

ข้อจำกัด

1. เสียเวลามากและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง
2. ประสบการณ์ในชีวิตจริงหลายอย่างไม่สามารถจะวางแผนและทำกิจกรรมได้
3. ถ้าครูไม่มีความรู้เพียงพอ การสอนจะประสบความล้มเหลว
4. อาจทำให้นักเรียนได้รับความรู้ที่เป็นหลักวิชาการไม่เพียงพอ

3.5 วิธีสอนแบบอภิปราย (Discussion Method)

การอภิปราย หมายถึง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาลักษณะใดอย่างหนึ่งระหว่างครูกับนักเรียน หรือระหว่างนักเรียนด้วยกัน โดยมีครูเป็นผู้ประสานงานแทนที่ครูจะเป็นฝ่ายตั้งปัญหาคอยถามเด็ก ครูต้องเปิดโอกาสให้เด็กซักถามบ้างและให้นักเรียนมีส่วนร่วมช่วยตอบด้วยวิธีการสอนนี้จะช่วยส่งเสริมให้เด็กคิดเป็นพูดเป็น และยังไม่เป็นการส่งเสริมให้มีการอยู่ร่วมกันแบบประชาธิปไตย

ขั้นตอนในการสอน

การดำเนินการอภิปราย แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ชี้นำเข้าสู่หัวข้ออภิปราย
2. ขั้นอภิปรายถกเถียง

การอภิปรายแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายทำการอภิปรายซึ่งนั่งอยู่บนเวทีหรือหน้าชั้นเรียนกับฝ่ายผู้ฟังในกลุ่มผู้ทำการอภิปรายจะประกอบด้วยประธานหนึ่งคนทำหน้าที่เป็นผู้นำการอภิปรายเป็นผู้เสนอปัญหา มอบให้ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้ตอบสรุปประเด็นสำคัญ

นำการอภิปรายไม่ให้ออกนอกทาง โน้มน้าวตัดบทสมาชิกที่ถกเถียงกัน รับฟังความคิดเห็น จากกลุ่มผู้ฟัง และสรุปผลการอภิปรายนอกจากนี้ยังมีผู้ร่วมอภิปรายอีกจำนวนหนึ่ง

การนำเข้าสู่หัวข้อการอภิปราย ประธานจะต้องกล่าวแนะนำหัวข้อที่จะอภิปราย จากนั้นแนะนำสมาชิกผู้ทำการอภิปรายแต่ละคนแล้วจึงดำเนินการขั้นต่อไป

การอภิปรายถกเถียง ประธานเริ่มใช้คำถาม ถามให้เกิดปัญหาแล้วให้สมาชิก ออกความคิดเห็น ประธานจะต้องคอยกำกับกับการอภิปรายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และ สรุปผลการอภิปราย

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

1. ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น
2. พัฒนาสติปัญญาของนักเรียนด้านความคิด
3. ส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้ของเด็กเพื่อนำมาใช้ในการอภิปราย
4. ส่งเสริมการเคารพในเหตุผลของผู้อื่น

ข้อจำกัด

1. ในบางข้อสันเปลี่ยนเวลาในการอภิปราย หากประธานไม่คุม สถานการณ์ให้ดี
2. หากการตั้งหัวข้อไม่ดีจะทำให้การอภิปรายไม่สัมฤทธิ์ผล

3.6 วิธีสอนแบบหน่วย (Unit Teaching Method)

วิธีสอนแบบหน่วย เป็นการสอนที่นำเนื้อหาวิชาหลายวิชามาสัมพันธ์ สร้างเป็น บทเรียนขึ้นเรียกว่า หน่วยโดยไม่ถือขอบเขตของวิชาแต่ละวิชาเป็นสำคัญ แต่จะยึด ความมุ่งหมายของหน่วยที่สอน นักเรียน ซึ่งอาจเรียนหลาย ๆ วิชาพร้อม ๆ กันไป การเรียน เช่นนี้จะ เป็นไปตามความต้องการและความสามารถของนักเรียน

ขั้นตอนในการสอน

แบ่งออกเป็น 5 ขั้น คือ

1. ช้่นนำเข้าสู่หน่วย เป็นขั้นเร้าความสนใจ ซึ่งอาจได้โดยแนะนำหนังสือที่ควร อ่านสนทนาพูดคุย เล่าเรื่องหรืออภิปรายเกี่ยวกับปัญหาที่มีอยู่ในปัจจุบัน การไปทัศนศึกษา การชมนิทรรศการ การฉายสไลด์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

2. **ชั้นนักเรียนและครูวางโครงการร่วมกัน** เป็นการวางโครงการร่วมกันระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งจะทำให้ได้โดยกำกับการกำหนดความมุ่งหมายทั่วไป ความมุ่งหมายเฉพาะ ช่วยกันตั้งปัญหา และแบ่งหัวข้อปัญหา กำหนดกิจกรรมของแต่ละปัญหา กำหนดสื่อการสอนที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาการจัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยเพื่อทำกิจกรรม รายงานผลการประชุม

3. **ชั้นลงมือทำงาน** สืบหาและรวบรวมความรู้ต่าง ๆ จากห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หนังสือพิมพ์รายวัน นิตยสาร เอกสาร แบบเรียน ตำรา ร้านค้า ภาพยนตร์ ความสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะ ฯลฯ

4. **ชั้นเสนอกิจกรรม** ซึ่งได้แก่ กิจกรรมที่แสดงออกในทางสร้างสรรค์ เช่น รายงานด้วยวาจาหรือข้อเขียน การอภิปราย การแสดงละคร การจัดนิทรรศการ

5. **ชั้นประเมินผล** พิจารณาตามขั้นตอนและจุดประสงค์ของหน่วย โดยพิจารณาความรู้วิชาการ เจตคติ และความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ คุณสมบัติส่วนตัว เช่น ด้านการเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ การรู้จักวิจารณ์และรับคำวิจารณ์

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

1. นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกับครู
2. นักเรียนได้ทำงานเป็นหมู่
3. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย
4. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวิชาในหลักสูตร

ข้อจำกัด

1. วิธีสอนแบบนี้ต้องใช้เวลามาก
2. ต้องมีแหล่งการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า

4. บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะใช้แนวคิดใด จะประสบผลสำเร็จไม่ได้หากครูและผู้เรียนไม่เปลี่ยนบทบาทของตน ครูส่วนหนึ่งยังคงยืนอยู่กับบทบาทเดิม คือ การเป็นผู้บอกเล่า ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ให้ผู้เรียน และผู้เรียนส่วนหนึ่งก็ยังคงยืนกับการเป็นผู้รับฟังความรู้ และจำความรู้

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อครูและผู้เรียนทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็เปลี่ยนพฤติกรรม คือ ครูเปลี่ยนพฤติกรรมการสอน และผู้เรียนก็เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียน อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จำเป็นต้องเริ่มต้นก่อน ควรจะเป็นครู เพราะครูเป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนอยู่แล้ว เมื่อสภาพการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไป ผู้เรียนก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามสภาพที่จัดให้ ขึ้นอยู่กับการปรับตัวของผู้เรียนและแรงเสริมที่จะได้รับจากครู (กรมวิชาการ. 2543 :13 – 15)

บทบาทของครู

1. การเตรียมการสอน

1.1 ศึกษาและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอนให้เข้าใจ

1.2 ศึกษาหาแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

1.3 วางแผนการสอน

1.3.1 กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน

1.3.2 วิเคราะห์เนื้อหาและความคิดรวบยอด และกำหนด

รายละเอียดให้ชัดเจน

1.3.3 ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด

หรือเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1.3.4 กำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้

1.4 จัดเตรียม

1.4.1 สื่อ วัสดุการเรียนการสอน ให้เพียงพอสำหรับผู้เรียน

1.4.2 เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน

1.4.3 ติดต่อแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล สถานที่ หรือสื่อทัศน์ วัสดุต่าง ๆ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

1.4.4 เครื่องมือการประเมินผลการเรียนรู้

1.4.5 ห้องเรียน หรือสถานที่เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น

การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในลักษณะต่าง ๆ

2. การสอน

2.1 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

2.2 กระตุ้นผู้เรียนให้สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้ โดยอาจมีการปรับแผนให้เหมาะกับผู้เรียนและสถานการณ์ที่เป็นจริง

- 2.3.1 ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
- 2.3.2 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
- 2.3.3 กระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่
- 2.3.4 สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งเหตุการณ์ที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรม
- 2.3.5 ให้คำแนะนำ และข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียนตามความจำเป็น
- 2.3.6 บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น
- 2.3.7 ให้การเสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม
- 2.3.8 ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานการเรียนรู้ของผู้เรียน และให้ข้อมูลเนื้อหา ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม
- 2.3.9 ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะตามความเหมาะสม

3. การประเมินผล

- 3.1 เก็บรวบรวมผลงาน และประเมินผลงานของผู้เรียน
- 3.2 ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอน

5. ตัวบ่งชี้ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (พ.ค.ร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (กรมวิชาการ. 2543 : 11-12) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยกำหนดตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน จำนวน 9 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครู จำนวน 10 ข้อ เพื่อใช้เป็นเครื่องตรวจสอบว่า เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียนรู้หรือการสอนตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ เมื่อนั้นได้เกิดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หรือการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียน

1. มีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์ จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล
5. ได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทั้งด้วยตนเอง และร่วมด้วยช่วยกัน
6. ได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง
7. เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข
8. ฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน
9. ฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. เตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
4. จัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
3. ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
7. ใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
8. ใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตจริง
9. ฝึกฝนกิจกรรมรายสัปดาห์และวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. สังเกตและประเมินสถานการณ์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

6. ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้
(กรมวิชาการ, 2543 : 16 – 21)

1. ชี้นำ/สำรวจความต้องการ

1.1 สำรวจความต้องการ / ความสนใจของผู้เรียน โดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย หรือทำแบบทดสอบก่อนเรียน

1.2 สร้าง / กระตุ้นความสนใจ

1.3 สำรวจพื้นฐานความรู้เดิม

ในการดำเนินการสำรวจความต้องการ/ความสนใจของผู้เรียนครูผู้สอนอาจจัดสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเรื่องใด เรื่องหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การค้นหา และเลือกหัวข้อที่ตนสนใจ หรือให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ครูผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความสนใจในสิ่งที่ยากให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยเชื่อมโยงสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเข้ากับสาระการเรียนรู้ที่ครูวางแผนไว้ ดังนั้น ในการวางแผนการเรียนการสอนของครู จะต้องเปิดโอกาส/มีช่องว่างไว้ให้ผู้เรียนได้ร่วมวางแผนการเรียนด้วย

2. ชั้นเตรียมการ

2.1 ครูเตรียมเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนรู้

2.2 วางแผนการเรียนการสอน

ในการเตรียมสาระการเรียนรู้และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรและจุดประสงค์ของการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจว่าหลักสูตรต้องการอะไร มีจุดประสงค์อย่างไร และทำไมจึงต้องการอย่างนั้น สำหรับเป็นข้อมูลในการวางแผนการเรียนการสอน

ในการวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรจัดให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน และหากเป็นไปได้ ควรจัดให้มีความเชื่อมโยงและบูรณาการแต่ละสาขาวิชาที่สัมพันธ์กันเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้การจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงให้มากที่สุด ทั้งนี้ ครูต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจและความถนัดด้วย

3. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นนี้ครูควรใช้ประเด็นคำถามสถานการณ์หรือกิจกรรมที่กระตุ้น หรือทำท่ายให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย และครูควรเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน และทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่า ครู คือ เพื่อนที่ช่วยเหลือเขาได้ในทุกเรื่อง นอกจากนั้น ครูจะต้องรู้จักผู้เรียนรายบุคคลเป็นอย่างดี เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความถนัด ความสนใจ และลีลาการเรียนรู้ ในการพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล และส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และกระตือรือร้น

3.2 ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูเป็นบุคคลที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตโดยใช้สื่อที่หลากหลายในลักษณะขององค์รวมที่เหมาะสมกับความสามารถในการเรียนรู้ และ ความสนใจของผู้เรียน คำนึงถึงการใช้สมองทุกส่วน (Whole Brain Approach) โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเสนอกิจกรรมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน สรุปความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ ทั้งสมาชิกภายในกลุ่ม และสมาชิกระหว่างกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้

3.3 ขั้นวิเคราะห์ อภิปรายผลงาน องค์ความรู้ที่สรุปได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ ในขั้นนี้ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายผลที่เกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้สังเกต เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อช่วยให้องค์ความรู้ที่ได้รับชัดเจน เป็นการเสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจการค้นหาคำความรู้ต่อไป

4. ขั้นตอนประเมินผล

การประเมินผลสำเร็จของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้น เป็นการประเมินที่มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญโดยการประเมินเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และการทดสอบควบคุมกัน เพื่อค้นพบศักยภาพ จุดเด่น จุดด้อยของผู้เรียน เพื่อการพัฒนา และตรวจสอบว่ากระบวนการเรียนรู้ได้พัฒนาผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดหรือไม่ นอกจากนั้น ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน จะเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพการสอนของครูด้วย

ดังนั้น การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดจะต้องวัดและประเมินให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในส่วนของกระบวนการและผลงาน ทั้งด้านความรู้ ด้านความรู้สึก และทักษะการแสดงออกทุกด้าน มีการวัดผลตามสภาพจริง โดยเน้นการวัดจากการปฏิบัติ แฟ้มสะสมผลงาน ซึ่งในการประเมินผล สามารถประเมินระหว่างการเรียนรู้ การสอนและประเมินสรุปรวม

5. ชั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้

เป็นขั้นตอนการตกผลึกของกระบวนการเรียนรู้รายบุคคล กล่าวคือ ผู้เรียนแต่ละคน จะเกิดการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมมองอย่างเชื่อมโยง หยั่งรู้ เกิดการค้นพบตัวเองว่า มีความสามารถ มีจุดเด่น จุดด้อยทางด้านใด ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังจากที่เขาได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ และการแสดงออกตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้น ซึ่งพิจารณาได้จากการหาข้อสรุปจากบทเรียน โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะเพิ่มเติม การแลกเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ การสะท้อนความคิดการแสดงผลงาน การจัดนิทรรศการ การแสดงออกในลักษณะละคร การนำเสนอข้อค้นพบ การปรับปรุงตนเองของผู้เรียน เช่น การปรับปรุงบุคลิกภาพ การเข้ากับคนอื่นได้ การเข้าใจผู้อื่น การเคารพสิทธิผู้อื่นตลอดจน การสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่จะเกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชนและการดำรงชีวิตประจำวัน

7. เทคนิควิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เทคนิควิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีอยู่มากมายหลายวิธีที่ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งครูสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ซึ่งจำแนกตามแนวคิดการจัดกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ ได้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2543 : 22 –25)

7.1 การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดวิธีหนึ่ง ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานว่า “ยิ่งผู้เรียนมีวุฒิภาวะสูงขึ้น ยิ่งต้องมีความรับผิดชอบที่จะต้องค้นหา ค้นพบข้อความรู้ และสรุปข้อความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น”

เทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนทางอ้อม เช่น การเรียนรู้แบบสืบค้น แบบค้นพบแบบแก้ปัญหา แบบสร้างแผนผังความคิด แบบใช้กรณีศึกษา แบบตั้งคำถาม แบบใช้การตัดสินใจ

7.2 เทคนิคการเรียนรู้รายบุคคล เป็นแนวทางหนึ่งของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนแต่ละคน ปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง และฝึกทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เทคนิคนี้เริ่มต้นจากครูหรือผู้เรียนเป็นผู้กำหนดหัวข้อปัญหา โดยผู้เรียนต้องศึกษา วิเคราะห์ สรุปอ้างอิง และสรุปข้อความรู้บนพื้นฐานของการวิเคราะห์และประเมินผลกระบวนการ

การเรียนรู้เป็นรายบุคคล สามารถปรับใช้ได้หลาย ๆ สถานการณ์ ตั้งแต่การเรียนในชั้นเรียนที่มีครูคอยดูแลควบคุม จนถึงการศึกษา ค้นคว้าในห้องสมุด ที่ผู้เรียนต้องการกำกับการเรียนรู้ของตน

เทคนิคการศึกษาเป็นรายบุคคล เช่น การเรียนแบบศูนย์การเรียน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำรายงาน การมอบหมายงานเป็นรายบุคคล การทำโครงการ การทำนิตยสาร คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ชุดการสอน เป็นต้น

7.3 เทคนิคการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี เป็นการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิริยา และตอบสนองต่อการเรียนรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็นของครู และเพื่อน ๆ ผู้เรียนจะได้ฝึกการจัดการระบบความคิด การโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และการพัฒนาทักษะทางสังคม โดยเน้นการอภิปราย การแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ เช่น การได้วาที่ การระดมสมอง การอภิปราย การเรียนแบบร่วมมือ การประชุมแบบต่าง ๆ เป็นต้น

7.4 เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการรับความรู้จากประสบการณ์และการสะท้อนความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านเทคนิควิธีการปฏิบัติของผู้เรียนแต่ละบุคคล และกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้ตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเอง ได้รับประสบการณ์ด้านอารมณ์ ความรู้สึกที่จะนำมาปรับความรู้สึก เจตคติ และค่านิยมของตน

เทคนิคการจัดการเรียนการสอนนี้ เช่น กรณีตัวอย่าง เกม สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติ ละคร

7.5 เทคนิคการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน ให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วม

อย่างแท้จริงในการเรียนรู้ และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจให้กันและกัน คนที่เก่งจะช่วยเหลือ คนที่อ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องร่วมรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ความสำเร็จของแต่ละบุคคล คือความสำเร็จของกลุ่ม

เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เช่น ร่วมกันคิด ปริศนาความคิด กลุ่มร่วมมือ ร่วมมือแข่งขัน หรือกลุ่มสืบค้น

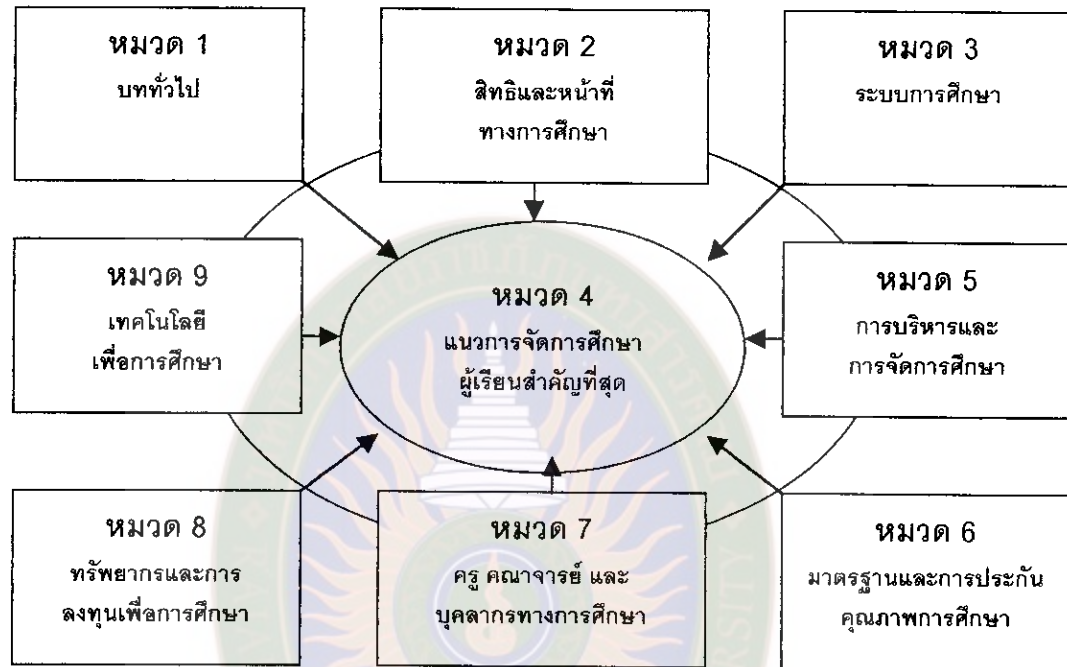
7.6 เทคนิคการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ นำเอาความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกันเพื่อให้การจัดการเรียนการสอน เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์รวมความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยตัวครู

เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เช่น การเรียนการสอนแบบใช้ เรื่องเล่า หรือการเล่าเรื่อง (Story Line)

8. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กับการปฏิรูปการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บังคับใช้ตั้งแต่ 20 สิงหาคม 2542 มีผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาอันเป็นวาระสำคัญทั้งสิ้น 9 หมวด โดยเฉพาะหมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

แผนภูมิที่ 2 แสดง สาระทุกหมวดในพระราชบัญญัติการศึกษา มุ่งสู่แนวทางการจัดการศึกษาที่
“ผู้เรียนสำคัญที่สุด”

สาระที่เกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปรากฏอยู่หลายหมวดหลายมาตรา เช่น หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการให้ยึดหลักการศึกษาดลอดชีวิต หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษาต้องจัดให้ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมวด 3 ระบบการศึกษาการจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยหมวดที่เป็นหัวใจ คือ หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา ซึ่งว่าด้วยหลักการ สาระและกระบวนกรเรียนรู้ ส่วนหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา หมวด 7 ครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และหมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา แต่ละหมวดเป็นองค์ประกอบและปัจจัยเกื้อหนุนให้กระบวนกรจัดการศึกษาเป็นไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาที่ดีว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เป็นจุดปรับเปลี่ยนที่สำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ มีสาระสำคัญ ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ หมวดนี้มีสาระที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้

มาตรา 6 : ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 : เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาดูแลผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเองมีความริเริ่ม สร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 : การจัดการศึกษา เป็นการศึกษาดูตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

หมวด 4 แนวทางการศึกษา

สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลัก สาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทางการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ สร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนสำคัญที่สุด ตามหมวดนี้ เริ่มตั้งแต่มาตรา 22 ถึง มาตรา 30 มีสาระสำคัญ 8 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

1. หลักการจัดการศึกษา (มาตรา 22)
2. สาระการเรียนรู้ (มาตรา 23)
3. กระบวนการเรียนรู้ (มาตรา 24)
4. บทบาทของรัฐในการส่งเสริมการเรียนรู้ (มาตรา 25)
5. การประเมินผลการเรียนรู้ (มาตรา 26)
6. การพัฒนาหลักสูตรระดับต่าง ๆ (มาตรา 27,28)
7. บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (มาตรา 29)
8. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (มาตรา 30)

มาตรา 22 : หลักการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 : ภาระการเรียนรู้ เน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้

มาตรา 24 : กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

มาตรา 25 : บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้โดยการส่งเสริม การดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 : การประเมินผลการเรียนรู้ พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ สังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่กันไปตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษาและให้นำผลการประเมินดังกล่าวมาใช้ประกอบการพิจารณาในการจัดสรรในโอกาสการเข้าศึกษาต่อโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย

มาตรา 27 และ 28 : การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม

หลักสูตรระดับอุดมศึกษา เพิ่มการพัฒนาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง การค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 : บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนการพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 : การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาพัฒนาระบบการเรียนที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นบทบัญญัติที่ให้ทิศทางให้การปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจน แม้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ของชาติเป็นงานที่ยาก แต่เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ที่มุ่งสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ทุกส่วนของสังคมไม่ว่าฝ่ายนโยบาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้เรียน ผู้บริหาร ชุมชน ต้องมีความเข้าใจตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปครั้งนี้ โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นคนไทย ที่พึงประสงค์ เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข

9. ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปัจจัยที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีปัจจัยดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาสคิด ทำอย่างสร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

2. คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ในด้านความสามารถทางสติปัญญา อารมณ์สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจและสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
3. สาระการเรียนรู้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการ จะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุข ในการเรียนรู้
4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ ตามความถนัด ความสนใจ
5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือ แลกเปลี่ยนความรู้ ถ่ายทอดความคิด พิชิตปัญหาร่วมกัน
6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สาระที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้ มีใจรักที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ครูต้องมีความเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
7. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
8. กระบวนการเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้สูงสุด

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

10.1 งานวิจัยในประเทศ

ผดุงศักดิ์ แสงสว่าง (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาการปฏิบัติตามกระบวนการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ครู-อาจารย์โดยส่วนรวมและจำแนกตามขนาดโรงเรียน มีการปฏิบัติตามกระบวนการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและเป็นรายชั้นตอนทั้ง 6 ชั้นตอน อยู่ในระดับมาก ยกเว้น ครู-อาจารย์ในโรงเรียนขนาด 2 มีการปฏิบัติในขั้นตอนการจัดตั้งกรรมการโรงเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีการปฏิบัติเป็นรายชั้น

อยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยมากในแต่ละขั้นตอนเรียงตามลำดับดังนี้ ขั้นการปฏิบัติ ตามแผนและทำให้เกิดผลจริง ขั้นการประเมินและปรับปรุงให้เป็นแผนต่อเนื่อง ขั้น การประเมินความต้องการในการพัฒนาขั้นการรายงานความก้าวหน้าต่อประชาชน และ ขั้นการสร้างแผนปรับปรุงโรงเรียน ครู - อาจารย์ ในโรงเรียนขนาดต่างกันมีการปฏิบัติตาม กระบวนการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมและเป็นรายขั้นตอน ทั้ง 6 ขั้นตอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยครู - อาจารย์ในโรงเรียน ขนาด 2 มีการปฏิบัติมากกว่า ครู - อาจารย์ในโรงเรียนขนาด 3 และ 4

ละดา ดอนหงษา (2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการจัดการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หนองบัวลำภู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลางของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ตามตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครู ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพ การสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจัดทำขึ้นและเพื่อเปรียบเทียบ ความคิดเห็นด้านพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอนที่เคยผ่าน การอบรมและไม่เคยผ่านการอบรม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่า 1) ครูผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ประสบการณ์ การสอนต่ำกว่า 5 ปี และเคยผ่านการอบรมการจัดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง 2) ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยภาพรวม ทั้ง 10 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการสอน ด้านจัดสิ่งแวดล้อมและ บรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านการเอาใจใส่ให้นักเรียน เป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาอย่างทั่วถึง ด้านการจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ นักเรียนได้แสดงออก ด้านส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียนด้านการใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ ปัญหา และการค้นพบความรู้ ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยง ประสบการณ์กับชีวิตจริงด้านสังเกตและประเมินผลการพัฒนาการเรียนของนักเรียน อย่างต่อเนื่องและด้านการฝึกฝนกิริยา มารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก และถ้าจำแนกเป็นรายอำเภอ ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมากทุกด้าน 3) พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของครูผู้สอนที่เคยผ่านการอบรมและไม่เคยผ่านการอบรมการจัดการเรียนการสอนที่เน้น

ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแตกต่างกัน 4) ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอนที่มีปัญหามากที่สุดคือ ขาดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน และครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า 1) โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติงานการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม ด้านการวางแผนการเรียนการสอน ด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านการนิเทศติดตามผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน 2) ปัญหาในการบริหารจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านวางแผนการเรียนการสอนและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนด้านการนิเทศติดตามผลมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

อดิสร ศิริ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้โมเดลชิปปา สำหรับวิชาชีววิทยา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้โมเดลชิปปา สามารถช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีววิทยา ในระดับมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 ดีขึ้น นักเรียนให้ความสนใจกับวิธีการสอนนี้ ได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง ได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาโดยอาศัยการเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่ในความทรงจำระยะยาวกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการเรียนในห้องเรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียน

อวิธ แก้วมณีชัย (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการปฏิรูประบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม พบว่า โดยภาพรวมความคิดเห็นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ในด้านบริบทมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้ามีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านกระบวนการมีการปฏิบัติได้ดีมาก และด้านผลผลิตมีผลการดำเนินงานประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับมากที่สุด และความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ด้านกระบวนการมีการปฏิบัติได้ดีปานกลาง ด้านผลผลิตมีการดำเนินงานประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง

นิวัฒน์ วาศศิริศักดิ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม พบว่า การปฏิบัติตามแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยรวม 8 ด้าน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือ แบบศูนย์การเรียนโดยเน้นกระบวนการ แบบนิรนัย แบบอุปนัย แบบอภิปราย แบบโครงการ แบบทดลอง แบบสำรวจความรู้สึก และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Sian Williams (ละดา ดอนหงษา. 2543 : 36 ; อ้างอิงมาจาก Sian William. 1997) ได้นำเสนอรายงานการทดสอบคุณภาพของการศึกษา และการพัฒนาการศึกษาในระดับอนุบาล (ECED) และเสนอแบบฝึกหัดที่เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิจารณ์ระดับคุณภาพ การศึกษาระดับอนุบาลตามข้อกำหนดของ ECED โดยมีเป้าหมายหลักในการศึกษาของผู้เรียนกับการเรียนรู้บริบทของสังคม การรายงานการเน้นการจัดการศึกษาที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางมากกว่าการใช้ครูเป็นศูนย์กลาง ผลพบว่านักเรียนสามารถเรียนรู้บริบท (Context) และวัฒนธรรมได้มากกว่าและสนองความต้องการ (Need) ของเด็กมากกว่า การจัดการศึกษาระดับอนุบาลที่ถูกกำหนดด้วยหลักสูตรและวิธีการสอนทั้งสองประเภทนี้ เน้นวิธีการสอนที่ใช้ นักเรียนเป็นศูนย์กลางและสอดคล้องการพัฒนาคุณภาพการวิเคราะห์วิจารณ์

นาเดอร์ (Nader. 1998 : Abstracts) ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการศึกษา และในการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยศึกษาจากแผนกวิชาวิศวกรรมโรงงาน ในมหาวิทยาลัยเปอริโตรโก ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ทำให้การศึกษากระบวนการเรียนรู้ให้ได้ผลนั้นต้องมีอุปกรณ์และเครื่องมือ เครื่องใช้สมัยใหม่มาช่วยส่งเสริม เช่นคอมพิวเตอร์ มีการใช้วัสดุสถิติเข้ามาเปรียบเทียบข้อมูล และการวิจัยนี้เชื่อว่าจะสามารถให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

ฮิลล์ (Hill. 1998 : Abstracts) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้และผลกระทบของระบบโรงเรียนภายในระหว่าง 1 ปี โดยผู้วิจัยศึกษาว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นภายในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและครูอาจารย์และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการสอนในโรงเรียน ผลการวิจัย พบว่า สิ่งที่ต้องการพัฒนาคือการเสริมสร้างวัฒนธรรมใน

โรงเรียน การตัดสินใจร่วมกันของผู้ปกครองและครูอาจารย์ และการปรับปรุงบรรยากาศภายในโรงเรียนให้น่าอยู่

โซกอล (Sokol. 1998 : Abstracts) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงระบบการศึกษาของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ และให้อยู่ในรูปแบบที่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยทำการศึกษาว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงคืออะไรบ้าง ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่สำคัญได้แก่ ความรู้ความสามารถและทักษะส่วนตัวของผู้เรียน การพัฒนาระบบโปรแกรมในการเก็บข้อมูล สภาวะแวดล้อมและประสบการณ์ที่มีความชำนาญของผู้สอน

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีและรูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด และจะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเองในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น แต่จากผลการวิจัยทำให้พิจารณาได้ว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นทั้งแตกต่างกันและไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แตกต่างกัน